

CONSTANTIN PREZAN ȘI PROCESUL TRĂDĂRII NAȚIONALE

Viorica Zgutta

Motto:

„Ci în noaptea adâncă a suferințelor tale, vitejii tăi au clădit zid până la cer, piepturile lor tinere pe granițele bătrânei Moldove. Și dușmanul n-a putu trece mai departe.

Iar Domnul și Doamna pământurilor și oștilor tale, au îmbărbătat pe viteji, au alinat pe răniți și bolnavi, au plâns după cei ce ne părăseau, cerându-și prea obosiți, vecinica odihnă!”

Vasile Pârvan

Résumé:

Les défaites de l'été et l'automne de 1916 ont déterminé la réorganisation de l'armée roumaine en Moldavie sous la conduite du roi Ferdinand.

La dénomination comme Chef du Grand Cartier Général du général Constantin Prezan et l'arrivée de la Mission Militaire Française conduite par le général Henry Berthelot ont permis la transformation de „l'armée de défaite” dans „l'armée de la victoire” pendant l'été 1917.

Dans ce décor s'est déroulé le procès de la trahison nationale du général Socec, du colonel Alexandre Stourdza et du lieutenant-colonel Constantin Crăiniceanu. Le procès de la trahison nationale et l'implication personnelle du général Prezan ont prouvé une fois de plus ses vertus militaires et son amour pour la patrie plus importantes que n'importe quelle liaison de sang.

Cu toate eforturile, cu toate faptele de eroism, i-a fost dat României să soarbă până la fund din cupa amară a înfrângerii în tragica toamnă a anului 1916, loviturile venind la rând și cernind harta sfărțecată a României: Turtucaia, Sibiu, Constanța, Brașov, Predeal, Olt, Jiu, Neajlov, București. În aceste condiții catastrofale pentru țară, armată și familia regală, la 28 noiembrie/11 decembrie 1916 la Zorleni are loc „mare dejun cu toți aghiotanții și cu Brătianu, Massaloff și Fournier. După dejun, notează Regina Maria, *avui cu Nando (Regele Ferdinand) o lungă convorbire, în care încercai să-l conving că trebuie să ia în seamă cele ce aveam de spus și să aștepte lucrurile ce vin din afară. Vorbi cu toată energia desneajdii. Mă strădui să-l conving că trebuie să-i dea generalului Prezan o situație în care să poată lucra cu temei; căci e omul în care se încrede și armata și poporul.*”

La 5 decembrie 1916 Constantin Prezan este numit Șeful Statului Major al Marelui Cartier General. „Chiar și acum când apa a trecut și de gât se numește Șef de Stat Major” al armatei un ofițer merituos în arma geniului, dar care nu a servit nici măcar o zi în Statul Major, sublinia generalul Alexandru Averescu, notând insidios în continuare despre ilustrul său camarad și adversar: este „un prizonier moral pe cât se spune al abilului Brătianu și un produs fericit al vreunei fericiri trecute”

Cel învinuit pe nedrept avea să răspundă ferm și cu distincție exprimându-și crezul întregii sale vieți care consta în: „*ridicarea prestigiului nobilei Instituțiuni din care am făcut parte și pe care se reazemă existența unui neam și dezvoltarea Statului.*”

Avizat și imparțial I. Gh. Duca aproba întrutotul alegerea generalului Constantin Prezan în fruntea Marelui Stat Major: „*Unul dintre cele mai mari merite ale generalului Constantin Prezan este tocmai de a fi pus capăt acestui sistem, de îndată ce i s-a încredințat în Moldova conducerea Marelui Cartier, în câteva zile a înlăturat toți ofițerii care nu se arătaseră la înălțimea sarcinilor lor, dând câteva pedepse exemplare. A fost destul pentru ca spiritul întregii oștiri să se schimbe, să înceapă o viață nouă și să se întocmească un moral care în mijlocul tuturor restricțiilor s-a menținut admirabil până la ultima zi*”

După bătălia Bucureștilor se petreceau evenimente însemnate și mari schimbări și la Bârlad la Marele Cartier General. Generalul Iliescu a fost înlăturat. Brătianu a stăruit ca Prezan să fie numit în locul lui. A contribuit la numire și felul în care știuse după înfrângere, să organizeze retragerea armatei sale, care deși într-o situație foarte critică s-a făcut în perfectă ordine, pe când armata lui Averescu pierdea neconținut în drum oameni și muniții. Prezan s-a impus imediat prin muncă.

Comandamentul suprem al armatelor care luptau pe teritoriul român îl avea în frunte pe Regele Ferdinand care conducea cu ajutorul a două state majore: unul rusesc pentru trupele rusești și unul românesc Marele Cartier General pentru trupele române.

Soluția era cât se poate de bună, rămânea numai ca în practică să se stabilească o conlucrare armonioasă între cele două comandamente. Pentru a răspunde chemării sale pe lângă însușirile militare, trebuia ca generalul Prezan să aibă neapărat și însușiri de diplomat. „*Din fericire pentru El, pentru Armată și pentru Țară Prezan a găsit resursele necesare. Firea sa blajină, temperamentul conciliant au reușit să-i impună respectul convenit aliaților și să evite discordia și ciocnirile violente*”

Compunerea Comandamentului Armatei române s-a schimbat decisiv la sfârșitul anului 1916, după cum subliniază și Constantin Kirițescu. Regele Ferdinand era conducătorul de căpetenie al frontului român, al armatelor aliate, cuprinzând sub această titulatură totalitatea forțelor ruse și române din Bucovina până la Marea Neagră. Comandantul de căpetenie, Regele Ferdinand avea două ajutoare: un general rus și un general român. Ajutorul român al comandantului de căpetenie a fost generalul Prezan, Șeful de Stat Major al armatei române, „*un militar care făcuse proba calităților sale eminente, în calitate de comandant, al Armatei de Nord și apoi al Grupului Armatelor de Sud, în timpul marilor bătălii de pe Neajlov și Argeș. El a prezidat și la refacerea armatei române pe care a comandat-o în epoca marilor lupte din vara anului 1917, ca și în timpurile grele care au urmat*”

Organizarea armatei române este notată în scrierile sale cu accente personale și de generalul Alexandru Averescu: „*Ferdinand deținea comanda supremă exercitând comanda asupra trupelor proprii prin Marele Cartier General (Prezan) și asupra celor ruse prin generalul Zaharov. Această rezolvare menținea autoritatea românească asupra trupelor de pe teritoriul național și contracara tentativele de integrare a militarilor români în masa armatei rusești*”

Prezan însuși rememorează momentele reorganizării armatei. „Nu voiesc a termina aceste note, fără a arăta perfecta armonie ce a existat între reprezentanții marilor noștri aliați – miniștri plenipotențiali și misiuni militare și Marele Catier General pe tot timpul cât am avut marea onoare să fiu în capul lui. În special Misiunea franceză ai cărei membri în frunte cu generalul Berthelot, considerând țara noastră ca propria lor patrie, mergând până la sacrificiul sângelui – ne-a adus reale servicii”.

În acest context generalul Constantin Prezan s-a devotat exclusiv împlinirii atribuțiilor sale militare servind țara și pe regele său fără nici o preocupare, ambiție sau veleitate de alt ordin. În sarcina sa grea Prezan a fost ajutat de generalul Constantin Cristescu. O importantă remaniere s-a înfăptuit și la nivelul comandanților de unități și divizii, numindu-se în aceste funcții generali care se distinseseră în campania anului 1916. Paralel cu reorganizarea armatei s-a desfășurat o muncă uriașă pentru instrucția ofițerilor și soldaților, pentru familiarizarea lor cu noile metode de luptă rezultat al experienței războiului mondial ce a avut ca urmare transformarea armatei înfrângerii într-un puternic instrument de luptă și a determinat **o adâncă prefacere a sufletului soldatului român.**

Soldatul român s-a integrat cu tragere de inimă la activitatea de refacere a armatei. Prin proprie intuiție el căpătase convingerea că rezultatul dezastruos al campaniei din 1916 se datora inferiorității armamentului și necunoașterii metodelor de luptă ale inamicului. Cuprins de dorul de casă – care pentru mulți se afla dincolo de liniile dușmane, îmbărbătat de siguranța succesului, sentimentul ostășesc se exaltase și un patriotism instinctiv pornit din dragoste pentru ogorul părăsit, de vatra sa strămoșească, de ura împotriva cotropitorului, de încrederea în biruință, transformase pe soldatul resemnat și umilit al retragerii într-un voinic dărz și războinic a cărui singură dorință arzătoare era reînceperea luptei pe viață și pe moarte împotriva dușmanului. Se născuse din această înclăștare **soldatul revanșei – soldatul Marii Uniri.**

S-a înfăptuit un miracol – o armată nouă cu o convingere de nezdruccinat, războiul ce se purta era un **război național.** Regele României, Ferdinand I trece în revistă trupele le îmbărbătează, răsplătește pe viteji, iar cuvântul său grav și calm, toamnă balsam în suflete: „vouă, fiilor de țărani, care ați apărut cu brațul vostru pământul unde v-ați născut, unde ați crescut, vă spun Eu, Regele Vostru, că pe lângă răsplata cea mare a izbânzii care vă asigură fiecăruia recunoștința neamului nostru întreg, ați câștigat pentru totdeauna dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-ați luptat. Vi se va da pământ. Eu, Regele Vostru, voi fi întâiul a da pildă”

A fost legământul solemn ce s-a încheiat între regele țării și soldat, între comandantul suprem al oștirii și armata română. În această atmosferă de efervescență patriotică pe care țara n-o mai cunoscuse, în această comunitate desăvârșită de interese de la capul armatei la soldatul anonim a venit nenorocirea.

„Situția devenise atât de critică încât, la un moment dat după cum relatează generalul Prezan, un ministru cu o mare suprafață, din cabinetul de concentrare de sub președinția lui Ionel Brătianu, înaintează regelui un memoriu în care-i cerea să abdice și să părăsească țara, pentru a-și salva viața sa și a familiei! Regele mă

cheamă și făcându-mi înalta cinste de a mă pune la curent cu conținutul memoriului, cu ochii lăcrimând, dar cu glasul celei mai ferme dintre hotărâri îmi spuse: Niciodată nu voi urma sfatul ce mi se dă. Datoria mea e să rămân aici și să mor în mijlocul soldaților mei”

În aceste condiții generalul Prezan începuse a avea manifestări de independență față de guvern, concretizate într-un violent conflict cu Gheorghe Mârzescu (1877-1926) ministrul agriculturii și domeniilor, după care „raporturile cu guvernul au devenit nu numai corecte, dar și cordiale”

În decursul lunii februarie 1917 s-au petrecut trei evenimente penibile și senzaționale în „lagărul” militar: degradarea generalului Socec, trădarea colonelului Alexandru Sturdza și condamnarea la moarte a locotenent colonelului Constantin Crăiniceanu.

În timpul bătăliei pentru București, generalul Socec își părăsise postul de comandă. Prezan era convins că în mare parte pierderea bătăliei i se datora. Ofițer de salon ce-și făcuse cariera la București, la Comenduirea pieței și la escorta regală, nu avea pregătirea necesară pentru a exercita comandamentul efectiv în timp de război. La prima încercare și-a pierdut capul și conștiința.

Trebuia dat un exemplu și generalul Prezan „a adus un mare serviciu armatei, disciplinei și moralului ei prin această condamnare”.

8 februarie 1917, Iași. Locuitorii Iașului au fost prezenți pe platoul de la Copou ca să asiste la „scena oribilă a degradării acestui nevrednic general”, cum îl numește I. Gh. Duca, iar Regina Maria notează: „Am primit azi o grozavă lovitură... bietul general S(Socec) a fost degradat în public. S. a trebuit să îndure degradarea publică, când tot Iașul sta și privea cum i se smulgeau galoanele și cum îl îmbrăcau în haine de ocnaș. A fost osândit la 5 ani muncă silnică. Mi se păru că ziua se preface în noapte, că viața este ceva de neîndurat și că lumea era un loc prea îngrozitor ca să putem viețui în ea. Cum putea un om supraviețui unui ceas de asemenea umilire? Lumea spunea că fusese laș, că întorsese spatele și fugise trăgând după el brigada lui. Da, e drept că așa ceva nu se poate ierta, e o crimă, dar pedeapsa e și mai monstruoasă decât crima. Mult mai bine ar fi să-l împuște, de o mie de ori mai bine să-l împuște decât o asemenea degradare. Să fii scos din temniță ca să stai neputincios sub cerul lui Dumnezeu, să-ți vezi smulse galoanele, să rămâi în picioare, să nu mori... îmi închipui, totuși că în timp de război e nevoie să se dea astfel de pilde”

Protagoniștii actului de trădare națională care au pătat prin faptele lor puritatea marelui război pentru întregirea României au fost colonelul Alexandru Sturdza și locotenent colonelul Constantin Crăiniceanu.

I. Gh. Duca își amintește că „fiind la Mitropolie (la Iași) vecin cu Vintilă Brătianu, (1867-1930) ministru de război, mă cheamă într-o seară și cu figura descompusă îmi spune: mă vezi așa de tulburat fiindcă am aflat un lucru pe care nu-l pot crede și care dacă ar fi cumva adevărat, ar fi prea oribil... închipuiește-ți, cei de la Marele Cartier pretind că Alexandru Sturdza a trecut la inamic, că a căutat să atragă tot sectorul său cu el, dar că din fericire nimeni în afară de Wachmann nu l-a urmat”.

Alexandru Sturdza era fiul lui D. A. Sturdza și ginerele lui P. P. Carp. Dintr-odată toată istoria politică, militară și culturală a românilor era afectată de această faptă. Mai mult, toți ofițerii armatei române își făcuseră ucenicia în școala a cărui comandant fusese colonelul Alexandru Sturdza. Despre acea perioadă Nicolae Iorga nota laudativ: „*aducea spiritul nou în armată, înfăptuia o operă morală în armată*”, sau: „*atunci (1907) în casa mea, a venit un tânăr căpitan care era însuși fiul primului ministru și mi-a spus aceste cuvinte pe care nu le voi uita niciodată: „dacă ar pătrunde străinul, cel dintâi ofițer care va alerga contra lui în fruntea țăranilor revoltați, voi fi eu”*”. „*L-am văzut mai târziu desfigurat de lovitura cuiva care căutase un duel contra calomniatorului armatei*”

Mari comandanți de armată ai frontului din Moldova generalii Eremia Grigorescu și Alexandru Averescu îi apreciau pe colonelul Alexandru Sturdza și pe locotenent colonelul Constantin Crăiniceanu drept „*podoaba armatei*” și că „*au calități incontestabile*”

La rândul său locotenent colonelul Constantin Crăiniceanu era fiul generalului Grigore Crăiniceanu (1852-1935), ministru de război de câteva ori, membru al Academiei Române și al Mariei Prezan, sora generalului Prezan.

Îași, 30 ianuarie/12 februarie 1917. „*Azi dimineață a venit la mine Nando (Regele Ferdinand) galben la față și mi-a adus o veste grozavă: colonelul Alexandru Sturdza (fiul bătrânului Dimitrie Sturdza, șeful partidului liberal în timpul domniei unchiului, Regele Carol I), care de câteva zile dispăruse misterios, ar fi fost un trădător de cea mai mizerabilă speță. Crăiniceanu, fiul generalului a fost prins cu buzunarele pline de manifeste iscălite de Sturdza, prin care îndemna armata să se predea inamicului și să se unească cu prizonierii români din partea cealaltă, pentru a goni pe ruși din țară. Nando a fost doborât de această veste și nici nu e de mirare*”.

Iată conținutul manifestului elaborat de colonelul Alexandru Sturdza și intitulat „**Chemare**”:

Eu, colonelul A. D. Sturdza, cu care v-ați luptat cot la cot, vă trimit următoarea vorbă:

În fruntea voastră vreau să fac o oștire nouă bine înzestrată cu mașinile războiului și bine condusă de șefi inimoși. Cu ea vreau să scăpăm ceea ce s-a pierdut, să alungăm din țară pe jefuitorul rus și să facem ca mai repede să ne reîntoarcem la vetrele noastre. Ne vor ajuta la aceasta cei 200.000 de prizonieri români pe care îi voi scăpa. Repede trebuie să vă hotărâți, căci iată cum stăm acum: Țara noastră și oștirea a răătăcit sub conducerea nepricepută a unor capete slabe; 2/3 din ținutul ei s-a pierdut. Cealaltă treime este prădată de ruși, ei își bat joc de ofițerii și soldații noștri și de sărmanii locuitori, ei necinstesc nepedepsiți femeile noastre, ei ne răpesc ultimile vite pe care le avem și ne-au împiedecat să lucrăm pământul. Averea țării s-a risipit și înstrăinat; dacă nu ne hotărâm de pe acum, vom muri de foame cu copiii și nepoții. Ni se pregătește pribegia în străinătatea neagră: este vorba ca armata noastră să treacă Prutul, ca guvernul să fugă rușinos la Cherson în Rusia, iar celor bogați să li se înlesnească așezarea în orașe depărtate rusești robiți de legi asupritoare.

Ați fost amăgiți de cei mari prin cuvinte înșelătoare despre un ideal național; ați văzut cum acest ideal s-a prăbușit din cauza ușurinței și ticăloșiei lor. Treziți-vă și nu mai credeți minciunile ce vi se spun. Victoria rușilor nu ne va scăpa, căci ea nu

poate fi. Disprețuiți pe acei care se încăpăținează a lega soarta voastră de armate străine, căci nicăieri nu reușesc să fie învingătoare. Mai bine să mergem cu cei pușini, dar vrednici, cinstiți și tari. Lepădați-vă de acei care v-au înșelat amar. Ați jurat credință Țării Românești, iar nu unor netrebnci care vă conduc la pieire. Dacă aveți încredere în brațul vostru, în mintea și sfatul meu, veniți îndată la mine. Vă aștept în munții Vrancei. Veți căpăta semne de la mine. Voi elibera pe prizonierii noștri. Totul este pregătit. Cu ei vom forma o oaste nouă și, cu ajutorul lui Dumnezeu, vitejească cu care vom recuceri ce s-a stricat și vom da afară pentru totdeauna pe netrebncii care ne-au adus în starea de azi.

Treceți fără întârziere cu arme cu tot spre mine. Să scăpăm România. Dumnezeu va binecuvânta fapta noastră.

Mărșava acțiune a celor doi este consemnată de șeful lor direct generalul Alexandru Averescu astfel: „Oribil! Colonelul Sturdza a trecut la inamic. Locotenent colonelul Crăiniceanu, comandantul Regimentului 25 Infanterie a fost arestat pentru că a avut o întrevedere cu Sturdza între linii și s-a înapoiat cu un sul de manifeste” Mai departe însă uită aprecierea pe care o făcuse cu câteva zile înainte în fișele celor doi și notează: „Ambii acești ofițeri erau eroii generalului Grigorescu” În dorința de a fi „util”, Averescu îi scrie generalului Grigore Crăiniceanu, prin generalul Mărdărescu să vină la Bacău unde își avea comandamentul pentru a discuta despre „afacerea fiului său” Dar, chiar și Averescu este obligat să relateze de această dată adevărul integral: „Aveam de a face cu Crăiniceanu. Mi-a răspuns că între patrie și fiul său nu ezită a-și face datoria față de patrie și de aceea nu poate veni”

I. Gh. Duca nu-și poate stăpâni admirația nedisimulată față de militarul de o moralitate și verticalitate de efigie care a fost generalul Constantin Prezan. „Trebuie să mărturisesc că generalul Prezan a fost antic. Crăiniceanu era nepotul său, fiul sorei sale. Consiliul de război știind aceasta a crezut că îi va complăce condamnându-l numai la muncă silnică pe viață. Prezan aflând aceasta a casat sentința personal, l-a trimis din nou în judecată și a iscălit personal condamnarea la moarte”

Sentința a fost înfăptuită pe front în comuna Gropile, în prezența Regimentului VII – 25 Racova pe care-l comandase la 31 martie 1917, în Vinerea Patimilor, patimi ce în acel an s-au contopit cu suferințele și jertfele României.

În raportul de executare a sentinței se menționează că „în momentul când a trecut pe lângă drapelul Regimentului 25 a apucat cu mâna de drapel zguduindu-l”, că după degradare a fost condus prin fața trupei și ajungând în fața drapelului a salutat fiind apoi dus la locul execuției. „Ajungând la stâlp a refuzat să fie legat și la ochi”

Decizia nr.33 din 26 februarie 1917 a Curții Marțiale a Armatei a II-a împotriva colonelului Alexandru Sturdza n-a putut fi executată deoarece acesta se afla în tabăra inamică. După încercarea sa eșuată de destabilizare a frontului românesc, a încercat să-și ofere serviciile gărzilor ardelenene, dar i s-a răspuns „că pe pământul țării și sub steag românesc nu e loc pentru trădători”.

Încercarea criminală a acțiunii Sturdza-Crăiniceanu a eșuat datorită cinstei și patriotismului simplilor soldați, ca și a majorității covârșitoare a ofițerilor români care erau înzestrați nu numai cu vitejie fizică ci și cu probitate morală făcând odată în plus dovada că Sturdza-Crăiniceanu nu au reprezentat decât o tristă și rară excepție.

Și atunci mai mult ca oricând cuvintele primului ministru I. I. C. Brătianu și-au găsit acoperirea în realitatea vremii: „*Vom învinge și visul nostru secular se va înfăptui, dar prețul împlinirii lui e chinuitor de dureros. Știam că va trebui să plătim unitatea națională cu atâta sânge, n-am crezut însă niciodată că va trebui s-o plătim și cu atâta noroi*”

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1989.
- Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, Editura Moldova, Iași, 1991.
- Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți*, Silex, București, 1996.
- Nicolae Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, Editura Minerva, București, 1984.
- I. Gh. Duca, *Memorii*, Editura Machiaveli, București, 1994.
- Alexandru Marghiloman, *Note politice*, Editura Machiavelii, 1994.
- Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiul 1916-1918*, Editura Cultura Națională, București.
- Șerban Rădulescu Zoner, Beatrice Marinescu, *Bucureștii în anii primului război mondial*, Editura Albatros, 1993.
- C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, Editura politică, București, 1977.
- Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Ferdinand I – Cuvânt pentru întregirea neamului românesc*, Editura Metropol, 1994.
- Minerva, *Enciclopedia Română, Cluj*, 1930.
- Europa XXI, Volumul III-IV*, 1994-1995.
- Magazin istoric*, 10/1972; 5/1974.



Constantin Prezan, Șeful Marelui Stat Major



Ecusonul Regimentului VII Racova nr. 25 Vaslui



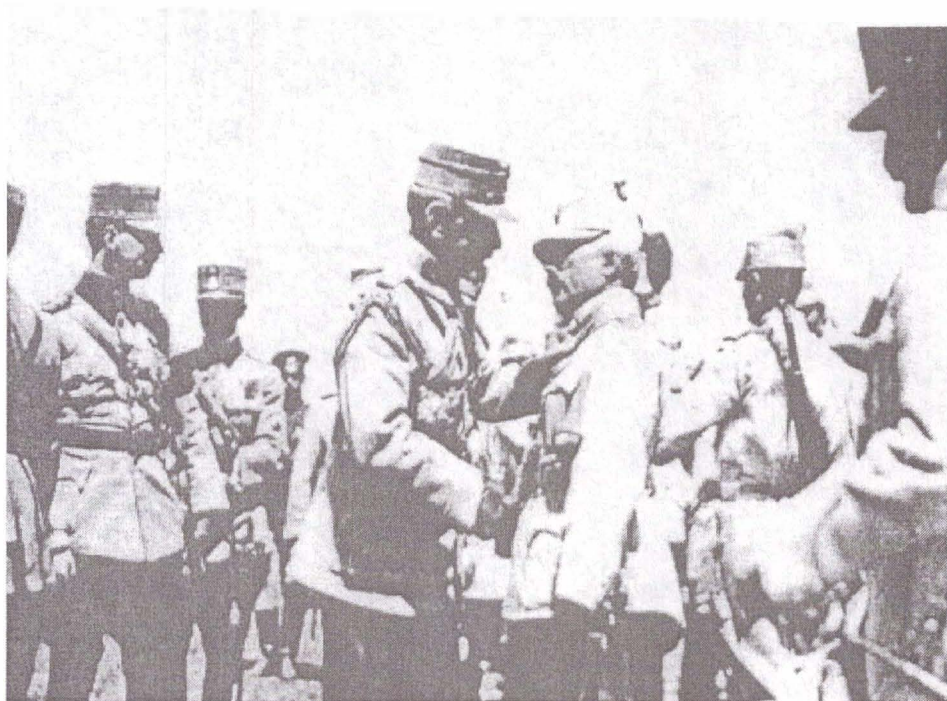
Generalul Constantin Prezan decorat
cu ordinul militar „Mihai Viteazul”
clasa a III-a, a II-a, a I-a



Generalul Constantin Prezan în
uniformă de paradă



Serviciul religios pe front, Sascut, 1917



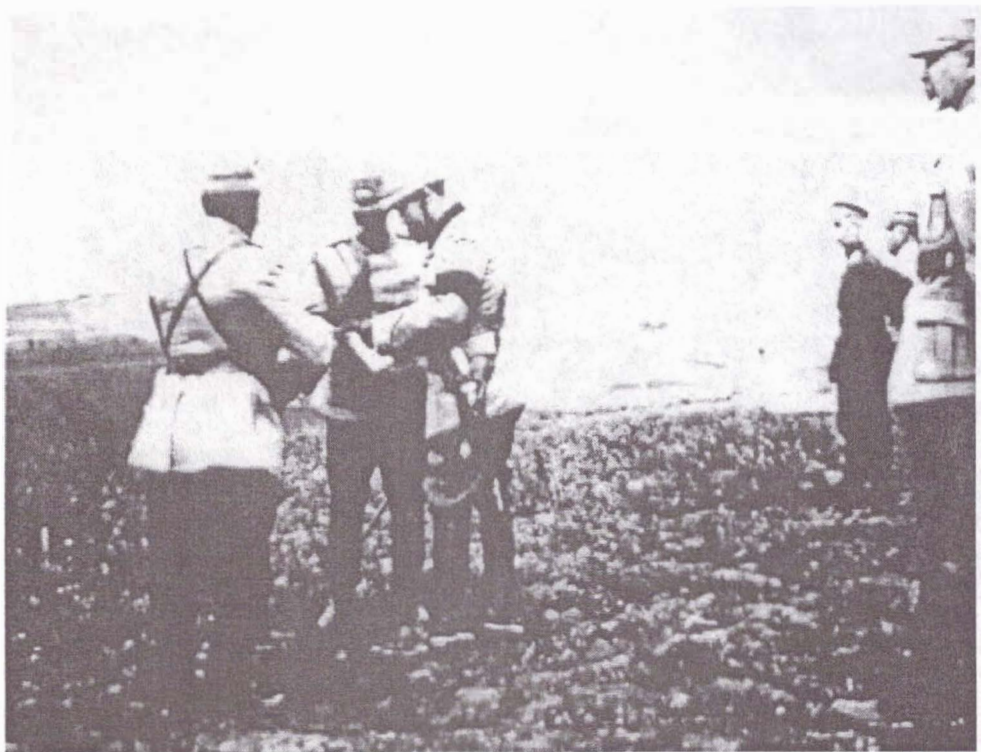
Principele moștenitor Carol, generalul Prezan și un grup de ofițeri



La Marele Cartier General, 28 martie 1918



Generalul Prezan urând „bun venit” ofițerilor ardeleni, iunie 1917, Iași



Regele Ferdinand, generalul Constantin Prezan și generalul Henri Berthelot la Onești